

RAAP-NOTITIE 4165

Plangebied Dijkje 3, nabij het Fort aan de Buursteeg

Gemeente Renswoude

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

CULTUURHISTORIE

6200 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: BOOT organiserend ingenieursbureau

Titel: Plangebied Dijkje 3, nabij het Fort aan de Buursteeg. Gemeente Renswoude; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: 25 april 2012

Auteurs: *drs. K. Leijnse & ir. J. Wijnen*

Projectcode: FBRW

Bestandsnaam: NO4165_FBRW

Projectleider: drs. K. Leijnse

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 51344

Bewaarplaats documentatie: RAAP West-Nederland

Autorisatie: drs. R.S. Kok

Bevoegd gezag: gemeente Renswoude

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2012

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Kader	4
1.2	Doel- en vraagstelling	4
1.2	Administratieve gegevens.....	5
1.3	Toekomstige situatie	5
1.4	Onderzoeksopzet en richtlijnen.....	5
2	Bureauonderzoek	7
2.1	Methoden	7
2.2	Resultaten	8
3	Conclusies en aanbevelingen.....	13
3.1	Conclusies.....	13
3.2	Aanbevelingen	14
	Literatuur	15
	Gebruikte afkortingen	16
	Overzicht van figuren en tabellen.....	17

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van BOOT Organiserend Ingenieursburo heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in april 2012 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met geplande bouwwerkzaamheden in plangebied Dijkje 3, nabij het Fort aan de Buursteeg in de gemeente Renswoude.

Op de beleidsadvieskaart voor Renswoude ligt het plangebied in een als Archeologische Waardevol Gebied 3 aangemerkte zone, met als beleidsadvies: 'bodemingrepen dieper dan de huidige verstoringsdiepte (30 cm -Mv) vermijden. Indien niet mogelijk: bij bodemingrepen groter dan 100 m² is voorafgaand aan ruimtelijke planvorming archeologisch onderzoek noodzakelijk' (Boshoven, De Boer & Bekius 2010).

Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten.

1.2 Doel- en vraagstelling

Het onderzoek omvatte het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden en had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het plangebied. Het onderzoek richt zich niet alleen op oudere archeologische vindplaatsen, maar ook expliciet op archeologische vindplaatsen die verband houden met de periode van de aanleg van de Grebbelinie (18e eeuw) tot en met de Tweede Wereldoorlog. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is in hoofdstuk 3 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

Onderzoeksvragen

Het bureauonderzoek geeft antwoord op de volgende vragen:

- Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?
- Zijn er eerder vondsten gedaan in het plangebied en - voor zover beschikbaar - wat is de wetenschappelijke en cultuurhistorische potentie hiervan?
- Welke delen van het plangebied zijn dermate verstoord dat geen rekening hoeft te worden gehouden met mogelijk aanwezige archeologische waarden?
- Wat is in relatie tot de voorgenomen bodemingrepen de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?

1.2 Administratieve gegevens

Het plangebied (0,3 ha) ligt ten noorden van de bebouwde kom van Veenendaal, direct boven het voormalig Fort aan de Buursteeg langs de Slaperdijk (figuur 1).

Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 32G van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Gemeente: Renswoude

Plaats: De Klomp

Plangebied: het Dijkje 3

Centrumcoördinaten: 166.656 / 451.453

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 51344

1.3 Toekomstige situatie

In het plangebied zullen enkele bestaande agrarische gebouwen worden gesloopt. In plaats hiervan wordt ten westen van de te slopen gebouwtjes 256 m² aan nieuwbouw gerealiseerd voor het hobbymatig houden van vee. Over de diepte van de ingrepen zijn geen gegevens bekend (figuur 2).

1.4 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden.

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïventariseerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>);
- het informatiesysteem Kennis Infrastructuur CultuurHistorie (KICH);
- de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)/ Hoofdstructuur (CHS) van de provincie.

Voor het onderzoek naar sporen die samenhangen met het Fort en de Grebbelinie zijn de luchtfoto's en kaartmateriaal onderzocht die zijn weergegeven in de tabellen 2 en 3.

Foto	Datum
Luchtfoto R.A.F. 247_07_4042 (WUR/Kadaster)	11-12-1944
Luchtfoto R.A.F. 071_02_4073 (WUR/Kadaster)	14-1-1945
Luchtfoto R.A.F. 3060, archief onbekend	28-8-1945
Luchtfoto R.A.F. 4016, archief onbekend, eind van de oorlog	onbekend

Tabel 2. Onderzochte Luchtfoto's.

Bron	Datum
Topografische Militaire kaart 1931, watwaswaar.nl	1931
Topografische kaart 1953	1953
Topografische kaart 1962	1962
Kaartbijlagen De Strijd op Nederlands Grondgebied tijdens de Wereldoorlog II	1955
RAAP-rapport 2476 Fort aan de Buursteeg, gemeente Renswoude / Veenendaal; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek	2011

Tabel 3. Gebruikte historische en overige bronnen.

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Op recente topografische kaarten 1:25.000 is het plangebied afgebeeld als grasland met enkele gebouwen. Recente luchtfoto's uit Google Earth bevestigen dit grondgebruik. Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (<http://www.ahn.nl/>) bedraagt de huidige maaiveldhoogte in het plangebied ongeveer 7,90 m +NAP.

De gegevens van de KLIC-melding laten zien dat zich alleen in het uiterste zuiden van het plangebied een oost-west georiënteerde leiding bevindt.

Aardkundige situatie

Landschappelijke ontwikkeling

Het plangebied ligt in de Gelderse Vallei. Deze vallei wordt omsloten door stuwwallen (de Utrechtse Heuvelrug en de Ede-Wageningen stuwwal) die in de voorlaatste ijstijd (het Saalien) door landijs zijn gevormd (Berendsen, 1997). Langs de flanken van de stuwwallen en in de laaggelegen Gelderse Vallei komen eolische afzettingen voor, in de vorm van dikke pakketten dekzand. Deze worden gerekend tot de Formatie van Boxtel, Laagpakket van Wierden. In deze dekzanden komen plaatselijk hoger opgewaaide ruggen voor en dus ook lager gelegen delen. In de lager gelegen delen van het dekzandlandschap is in later tijd ook verspoeling opgetreden. Al aan het begin van het Holoceen trad in de Gelderse Vallei als gevolg van de stijging van het grondwater op een aantal plaatsen veenvorming op. Het is niet bekend wanneer de verschillende delen van het landschap zijn verdrongen. Het staat echter wel vast dat de veengroei in de lagere delen van de Gelderse Vallei al in het Mesolithicum aanvangt. Dit veen, behorend tot de Formatie van Nieuwkoop, Laagpakket van Griendtsveen, breidde zich in de loop der tijd uit over het dekzandoppervlak. Daardoor ontstond onder meer bij Veenendaal een relatief groot veengebied (Berendsen, 1996 & 1997).

De met veen overgroeide delen van de Gelderse Vallei zijn in de Late Middeleeuwen ontgonnen en in gebruikgenomen. Het plangebied ligt in een regio waarvan het uiterlijk sterk is bepaald door veenontginningen in de 16e en 17e eeuw. Als gevolg van de veenontginningen is de top van het pleistocene dekzand op veel plaatsen vergraven, waardoor het (archeologisch) bodemarchief is aangetast.

Geo(morfo)logie

Op de geomorfologische kaart (Stiboka/RGD, 1982) staat het plangebied aangegeven als vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (code 2M9). Direct ten westen van het plangebied ligt een dekzandrug met mogelijk een oud bouwlanddek (code 4K14). Het is niet duidelijk of het plangebied op de flank van de dekzandrug ligt of in de naastgelegen vlakte.

Bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit van 'gooreerdgronden' ontwikkeld in leemarm, zwak lemig of lemig zand (code pZn21; DLO-Staring Centrum, 1997). Deze eerdgronden worden gekenmerkt door een donkere, sterk humeuze bovengrond en zijn ontstaan onder invloed van men-

selijk handelen: door afgraving van het veen, waarna ontginning tot landbouwgrond heeft plaatsgevonden.

Verwachte archeologische waarden

Algemeen

Het gebied heeft een hoge archeologische verwachting voor de Nieuwe tijd, meer specifiek voor sporen die samenhangen met de 18e-eeuwse Grebbelinie en de Tweede Wereldoorlog. Voor oudere perioden zijn nagenoeg geen archeologische vindplaatsen bekend in de Gelderse Vallei. Indien archeologische vindplaatsen in dit gebied aanwezig zijn, dan liggen deze op de (hogere) dekzandruggen en kleinere dekzandkoppen. Uit de venige beekdalen, die vanwege de relatief vochtige omstandigheden minder geschikt voor bewoning waren, zijn geen archeologische vindplaatsen bekend (Oude Rengerink, 1999).

IKAW

Op de Indicatie Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) valt het plangebied in een zone met een lage archeologische verwachting. Deze waardering is gebaseerd op de bodemgesteldheid in de omgeving van het plangebied (Deeben, 2008; zie ook www.cultureelerfgoed.nl).

Cultuurhistorische Atlas

Op de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht (Blijdenstijn, 2005) staat voor het plangebied geen archeologische verwachting aangegeven voor de periode tot het jaar 1000. Voor de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd (tot ongeveer 1600) staan nabij het plangebied de watergang 'Veltgensgraaf' en de kade 'Eder Buursteeg' op de kaart. Het plangebied zelf valt in een zone met de vermelding 'ontginning in kampverkaveling'. Dit zijn de gebieden die in de loop van de Late Middeleeuwen in cultuur zijn gebracht. Het Fort aan de Buursteeg, dat direct ten zuiden van het plangebied ligt, is in de periode 1600-1800 gebouwd, samen met de dijken langs de huidige Onderweg en de Schalm. De Nieuweweg (de huidige Nieuweweg-Noord en de Klompersteeg) is in de 19e eeuw aangelegd.

Gemeentelijke verwachtingskaarten

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Renswoude ligt het plangebied in een zone met een middelhoge verwachting voor archeologische resten (Boshoven, De Boer & Bekius 2010).

Bekende archeologische waarden

AMK, ARCHIS en vondstmeldingen

In ARCHIS staan binnen 1 km geen archeologische terreinen geregistreerd met een vastgestelde archeologische waarde volgende de Archeologische Monumentenkaart (AMK). De liniewal, forten, kaden, sluizen, bunkers, tankgrachten en versperringen van de Grebbelinie zijn op 18 april 2011 door staatssecretaris Halbe Zijstra aangewezen als rijksmonument. Dit gegeven is in ARCHIS nog niet verwerkt. In het plangebied zelf zijn geen archeologische waarnemingen bekend. In ARCHIS is op ongeveer 300 tot 500 m ten zuidoosten van het plangebied een aantal waarne-

mingen geregistreerd (figuur 1). Het gaat om de losse vondst van een geslepen vuurstenen bijl, vermoedelijk uit het Midden of Laat Neolithicum (ARCHI- waarnemingsnummer 26199), een vuursteenafslag aangetroffen bij booronderzoek in 2003 (ARCHIS-waarnemingsnummer 427288; Oude Rengerink, 2003), bij booronderzoek in 2003 aangetroffen aardewerkscherven uit de IJzer-tijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen en twee vuursteenafslagen uit de Steentijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 57170, 57172 en 57174; Deunhouwer, 2003). Hoewel mogelijk te interpreteren als aanwijzingen voor bewoning, werd tijdens vervolgonderzoek door middel van proefsleuven geconcludeerd dat er geen sporen in de ondergrond aanwezig waren en dat de vondsten vermoedelijk van elders hierheen waren aangevoerd (Oude Rengerink, 2003).

Historische situatie

Historische kaarten

Op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 is het plangebied geheel onbebouwd (figuur 3). De oostgrens van het plangebied wordt gevormd door de Slaperdijk. Deze dijk is in 1652 aangelegd om het gebied te beschermen tegen wateroverlast van de Nederrijn. De dijk is later onderdeel gaan uitmaken van de in 1741 gerealiseerde Grebbelinie (Bijdenstijn, 2005).

Op een afbeelding van het fort uit 1879 is in het plangebied een grote rechthoekige waterpartij zichtbaar die aansluit op de gracht van het fort en hier dus onderdeel van uit lijkt te maken (figuur 4). Het is onduidelijk wat de functie van deze waterpartij is geweest. De te realiseren nieuwbouw bevindt zich geheel binnen de grenzen van de waterpartij.

Op de topografische militaire kaart van 1931 zijn geen structuren te zien in plangebied. Wel is de locatie van de waterpartij weergegeven, deze lijkt hier droog te staan. De Topografische kaart 1953 geeft een noord-zuid lopend talud aan in de zuid-west hoek van het plangebied, dat niet wordt weergegeven op de kaart van 1931. Ook is op deze kaart nog duidelijk de contour van de waterpartij zichtbaar en een klein gebouw aan de zuidzijde van het plangebied.

Op de kaart van 1962 is het 'talud' alleen nog zichtbaar als een perceelsgrens. Vermoedelijk heeft dit talud onderdeel uitgemaakt van het fort. Het kleine gebouw aan de zuidkant van het perceel is op deze kaart verdwenen. De contour van de waterpartij is pas op de topografische kaart van 1973 niet meer zichtbaar. Vermoedelijk is deze dus in de late jaren zestig dichtgegooid.

Op verschillende kaarten uit de "Kaartbijlagen De Strijd op Nederlands Grondgebied tijdens de Wereldoorlog II" is ten oosten en noorden van het Fort aan de Buursteeg een tankgracht zichtbaar. Deze bevindt zich echter net ten noorden van het plangebied.

Luchtfoto's 1944 en 1945

Ook op de luchtfoto's is zichtbaar dat de tankgracht zich niet in het plangebied maar net ten noorden ervan bevond. Net ten oosten van het plangebied is in het talud van de Slaperdijk een loopgraaf zichtbaar. Op de foto's is tevens een donkere strook waarneembaar die overeenkomt met de waterpartij op de kaart uit 1879 en verschillende latere kaarten. Op enkele foto's is deze anders gekleurd dan andere waterpartijen en lijkt daarmee droog te staan op het moment van de

foto. Ook is in deze foto's een het kleine gebouw zichtbaar aan de zuidzijde van het plangebied (figuur 5).

Overige bronnen

De Grebbelinie als geheel is vier keer in staat van verdediging gebracht, waarbij troepen voor korte of langere tijd ook het Fort aan de Buursteeg bezetten. In 1940 waren dit troepen van het Nederlandse 10e Regiment Infanterie en aan het einde van de oorlog de Duitse 5 Kompanie 83, SS-Grenadier Regiment van de 34 en SS-Freiwilligen-Panzer-Grenadier-Division 'Landstorm Nederland'. Hoewel de strijd in de Tweede Wereldoorlog twee keer zeer dicht op het fort genaderd is, zijn er geen infanteriegevechten op of rondom het fort geweest (Wijnen e.a., 2011).

KICH en molendatabase

Het raadplegen van het cultuurhistorische informatiesysteem KICH (<http://www.kich.nl>) en de molendatabase (<http://www.molendatabase.nl>) heeft geen relevante archeologische informatie opgeleverd.

Mogelijke verstoringen

Het plangebied is vermoedelijk in de loop van de 12e of 13e eeuw ontgonnen en in cultuur gebracht (Bijdenstijn, 2005). Veel van de prehistorische vindplaatsen op het dekzand zijn aangetast door de middeleeuwse of latere landbouwactiviteiten en verploegd en grotendeels opgenomen in de bouwvoor.

In het zuidwesten van het plangebied heeft een grote waterpartij gelegen. De top van het dekzand zal hier vergraven zijn, waardoor er geen archeologische resten ouder dan 1800 te verwachten zijn. Er zijn geen gegevens bekend over de verstoringdiepte van de huidige bebouwing die in het plangebied aanwezig is.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Periode voor 1700

Het plangebied ligt direct ten oosten van een dekzandrug. Op basis van het bureauonderzoek is niet te zeggen of het plangebied zich op de flank van de dekzandrug of in de naastgelegen vlakte bevindt. Met name de hoger gelegen flank kan aantrekkelijk voor bewoning zijn geweest. Op basis hiervan geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor vindplaatsen uit het Laat Paleolithicum tot en met het Neolithicum (8800-2450 voor Chr.). Afhankelijk van de hoogte van het dekzand zal het plangebied in de loop van het Mesolithicum of Neolithicum overdekt geraakt zijn met veen. In deze periode was het plangebied niet meer aantrekkelijk voor bewoning. Pas in de Late Middeleeuwen, als het veengebied wordt ontgonnen, kan weer bewoning worden verwacht in het plangebied. Op basis hiervan geldt ook een middelhoge verwachting voor vindplaatsen vanaf de Late Middeleeuwen.

Voor een groot deel van het plangebied dient de verwachting naar beneden bijgesteld te worden omdat hier een rechthoekige waterpartij heeft gelegen. De top van het dekzand zal hier tot zeker een meter beneden maaiveld vergraven zijn.

Periode na 1700

In het plangebied zijn archeologische waarden te verwachten die samenhangen met het Fort aan de Buursteeg en de Grebbelinie. In het zuidwesten van het plangebied lag een rechthoekige waterpartij, die oorspronkelijk aansloot op de fortgracht. Uit het bureauonderzoek is niet gebleken of deze zone een strategische functie had. Aan het begin van de 20e eeuw lijkt de waterpartij al droog te staan. Op enkele foto's uit het einde van de Tweede Wereldoorlog is echter weer zichtbaar dat er water in staat. Het is mogelijk dat zich in deze zone achtergelaten of gedumpte materialen uit de Tweede Wereldoorlog bevinden. De waterpartij of de resterende depressie is vermoedelijk in de jaren zestig dichtgegooid.

Ten oosten van het plangebied lag in, of tegen het talud van de Slaperdijk een Nederlandse loopgraaf; deze ligt vermoedelijk net buiten het plangebied. Aan de zuidzijde van het plangebied is op een aantal topografische kaarten en luchtfoto's een klein gebouwtje zichtbaar. Het is onduidelijk wat de aard hiervan is. In de uiterste zuidwesthoek heeft tot in het begin van de vorige eeuw een verhoging/ talud gelegen. Van beide zijn mogelijk nog resten aanwezig in de ondergrond.

Op basis van het luchtfoto-onderzoek lijkt het niet aannemelijk dat zich resten in het plangebied bevinden die te relateren zijn aan het einde van de oorlog, de periode waarin de *SS-Freiwilligen-Panzer-Grenadier-Division 'Landstorm Nederland'* het fort bezette.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting (paragraaf 2.2) en de voorgenomen bodemingrepen (paragraaf 1.3), kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen mogelijk archeologische waarden zullen worden verstoord.

Op de gestelde onderzoeksvragen kunnen de volgende antwoorden worden geformuleerd:

- *Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?*

Het gebied heeft een hoge archeologische verwachting voor de Nieuwe tijd, meer specifiek voor sporen die samenhangen met de 18e-eeuwse Grebbelinie en de Tweede Wereldoorlog. Voor oudere perioden zijn nagenoeg geen archeologische vindplaatsen bekend uit de Gelderse Vallei. Indien archeologische vindplaatsen in dit gebied aanwezig zijn, dan liggen deze op de (hogere) dekzandruggen en kleinere dekzandkoppen. Het is onduidelijk of het plangebied zich op de flank van een dekzandrug of in de naastgelegen vlakte bevindt.

- *Zijn er eerder vondsten gedaan in het plangebied en - voor zover beschikbaar - wat is de wetenschappelijke en cultuurhistorische potentie hiervan?*

Uit het plangebied zijn geen archeologische vondsten bekend.

- *Welke delen van het plangebied zijn dermate verstoord dat geen rekening hoeft te worden gehouden met mogelijk aanwezige archeologische waarden?*

In het zuidwesten van het plangebied heeft een waterpartij gelegen. De top van het dekzand zal hier vergraven zijn waardoor archeologische resten ouder dan 1800 niet te verwachten zijn. Het kan echter niet worden uitgesloten dat in het water door de verschillende gebruikers van het fort afval is gedumpt. De nieuwe te realiseren bebouwing bevindt zich geheel binnen de contour van de inmiddels gedempte waterpartij.

- *Wat is in relatie tot de voorgenomen bodemingrepen de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het gebied?*

In het plangebied geldt, indien de top van het dekzand intact is, een middelhoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Laat Paleolithicum tot en met het Neolithicum. Aangezien in een groot deel van het plangebied de top van het dekzand verstoord is door de waterpartij dient deze verwachting voor dit deel naar beneden te worden bijgesteld. De geplande bodemingrepen vallen binnen de contour van de waterpartij. Bij de realisatie van deze plannen zullen dus geen archeologische waarden ouder dan circa 1700 worden verstoord.

Voor de locatie geldt wel een hoge verwachting voor archeologische resten van na 1700, die samenhangen met het Fort aan de Buursteeg en de Grebbelinie. In de inmiddels gedempte waterpartij kunnen zich achtergelaten of gedumpte materialen uit de Tweede Wereldoorlog bevinden.

3.2 Aanbevelingen

Voor de locatie van de waterpartij geldt dat, indien de grond hier geroerd gaat worden, geadviseerd wordt dit onder archeologische begeleiding plaats te laten vinden. Dit in verband met mogelijk aanwezig, met het fort en oorlogshandelingen samenhangend, gedumpt afval.

Archeologische begeleiding houdt in dat tijdens of direct voorafgaand aan de grondwerkzaamheden archeologische waarnemingen worden verricht. Dit betekent dat eventuele archeologische sporen worden gedocumenteerd zonder dat de werkzaamheden worden vertraagd. Een archeologische begeleiding behoort plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog.

Voor de rest van het plangebied geldt dat indien er hier geen bodemingrepen plaats gaan vinden er geen vervolgonderzoek geadviseerd wordt. Indien wel bodemingrepen dieper dan 0,3 m-Mv plaats gaan vinden wordt geadviseerd enkele verkennende boringen te zetten om de diepteligging en intactheid van het dekzand te bepalen.

Indien delen van het plangebied worden geëgaliseerd wordt geadviseerd om voorafgaand een visuele inspectie uit te voeren om vast te stellen of er nog resten van het op militaire kaarten zichtbare talud aanwezig zijn, of er zichtbare resten zijn van het op luchtfoto's en kaarten weergegeven gebouwtje aan de zuidkant van het plangebied en of de loopgraaf, die langs of in de Slaperdijk lag, nog zichtbaar is.

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek neemt de gemeente Renswoude een selectiebe-sluit.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A.**, 1996. *Fysisch-geografisch onderzoek. Thema's en methoden*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A.**, 1997. *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Boshoven, E.H., G.H. de Boer & D. Bekius**, 2010. Gemeenten Renswoude en Woudenberg; een archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart. *RAAP-rapport 2117*. Weesp.
- Blijdenstijn, Roland**, 2005. *Tastbare tijd: cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*. Amsterdam.
- Buringh, P.**, 1951. Over de bodemgesteldheid rondom Wageningen. Stiboka, Wageningen.
- Deeben, J.H.C.** (red.), 2008. De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), derde Generatie. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg 155*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort (info: www.cultureelerfgoed.nl).
- Deunhouwer, P.**, 2003. Plangebied De Batterijen, gemeente Veenendaal: een inventariserend archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 875*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- DLO-Staringcentrum**, 1997. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000*. Herziene uitgave kaartblad 32 Oost-Amersfoort. DLO-Staringcentrum, Wageningen.
- Ministerie van Oorlog, redactie V.E. Nierstrasz**, 1955. *De Strijd op Nederlands grondgebied tijdens wereldoorlog II. De operaties van het veldleger en het oostfront van de vesting Holland, mei 1940*. Staatsdrukkerij- en uitgeverijbedrijf.
- Oude Rengerink, J.A.M.**, 1999. HSL-0ost/AI2. De archeologische verwachtingskaart t.b.v. de tracé-/m.e.r.-studie. *RAAP-rapport 460*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Oude Rengerink, J.A.M.**, 2003. Plangebied de Batterijen, gemeente Veenendaal: een inventariserend archeologisch onderzoek (waardering in de vorm van proefsleuven). *RAAP-rapport 943*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Wijnen, J.A.T. , R.S. Kok & R. Kroes**, 2011. Fort aan de Buursteeg, gemeente Renswoude/Veenendaal; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. *RAAP-rapport 2476*. Weesp.

Gebruikte afkortingen

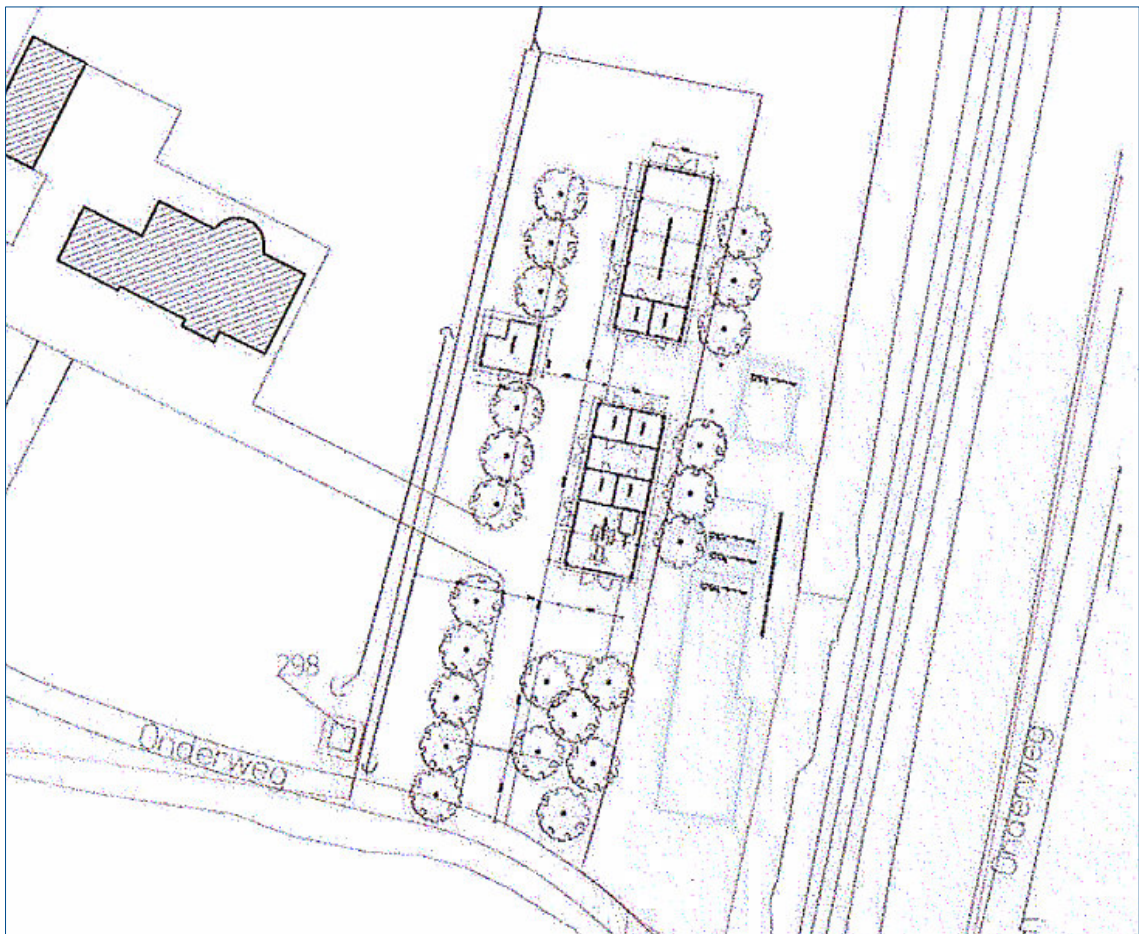
AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARCHeologisch Informatie Systeem
CHS	Cultuurhistorische HoofdStructuur
CHW	Cultuurhistorische WaardenKaart
CMA	Centraal Monumenten Archief
DINO	Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO(-P)	Inventariserend VeldOnderzoek (Proefsleuven)
KICH	KennisInfrastructuur CultuurHistorie
KLIC	Kabels en Leidingen Informatie Centrum
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren en tabellen

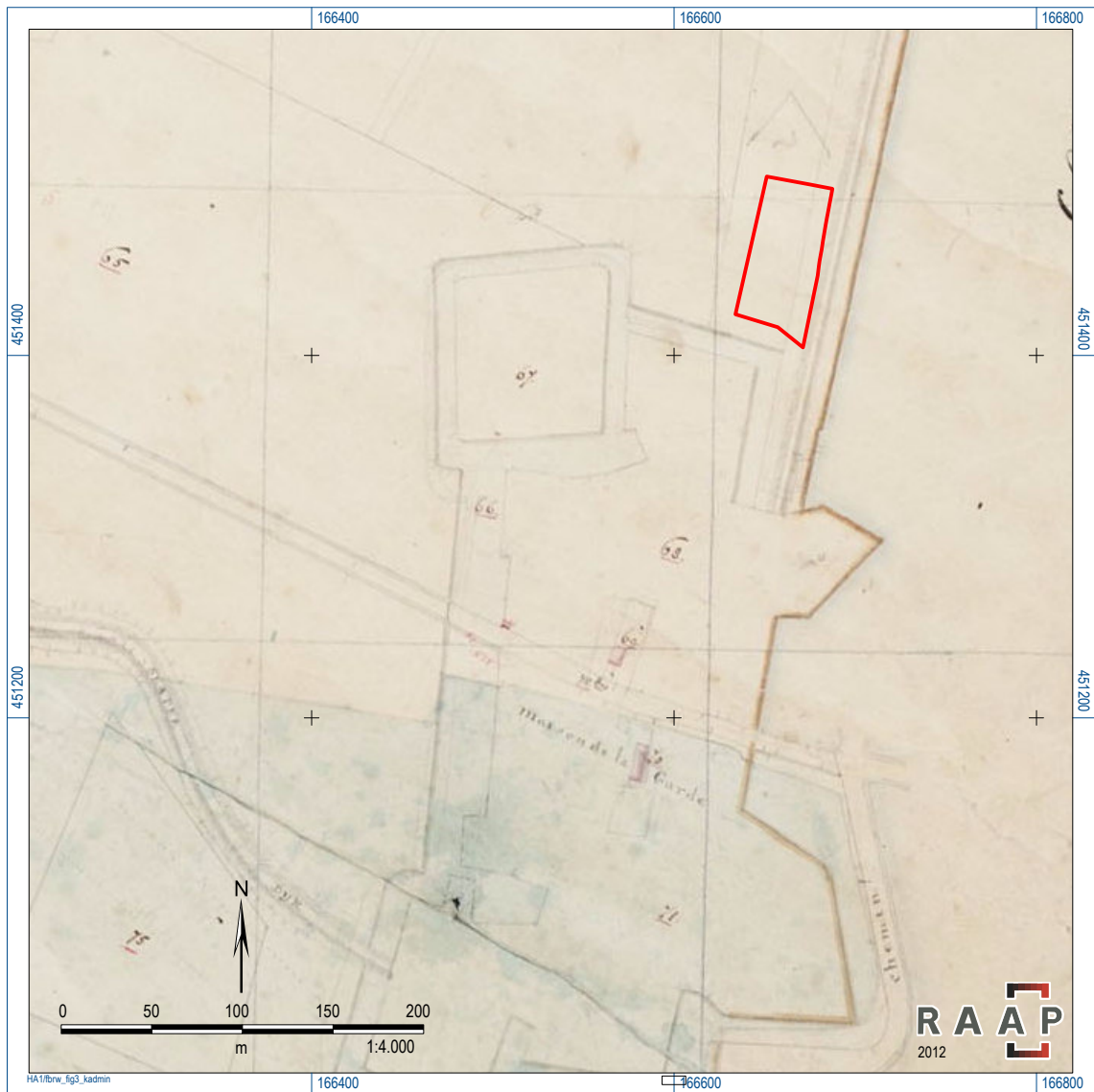
- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Situatie nieuw (bron: Bouwkundig ontwerp- en tekenbureau Henk Schuurman Renswoude).
- Figuur 3.** Projectie van het plangebied (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).
- Figuur 4.** Het fort in 1879. In het plangebied is een rechthoekige waterpartij zichtbaar (bron: collectie Bert Rietberg).
- Figuur 5.** Een luchtfoto uit de periode 1944-1945 met de begrenzing van het plangebied.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Onderzochte Luchtfoto's.
- Tabel 3.** Gebruikte historische en overige bronnen.

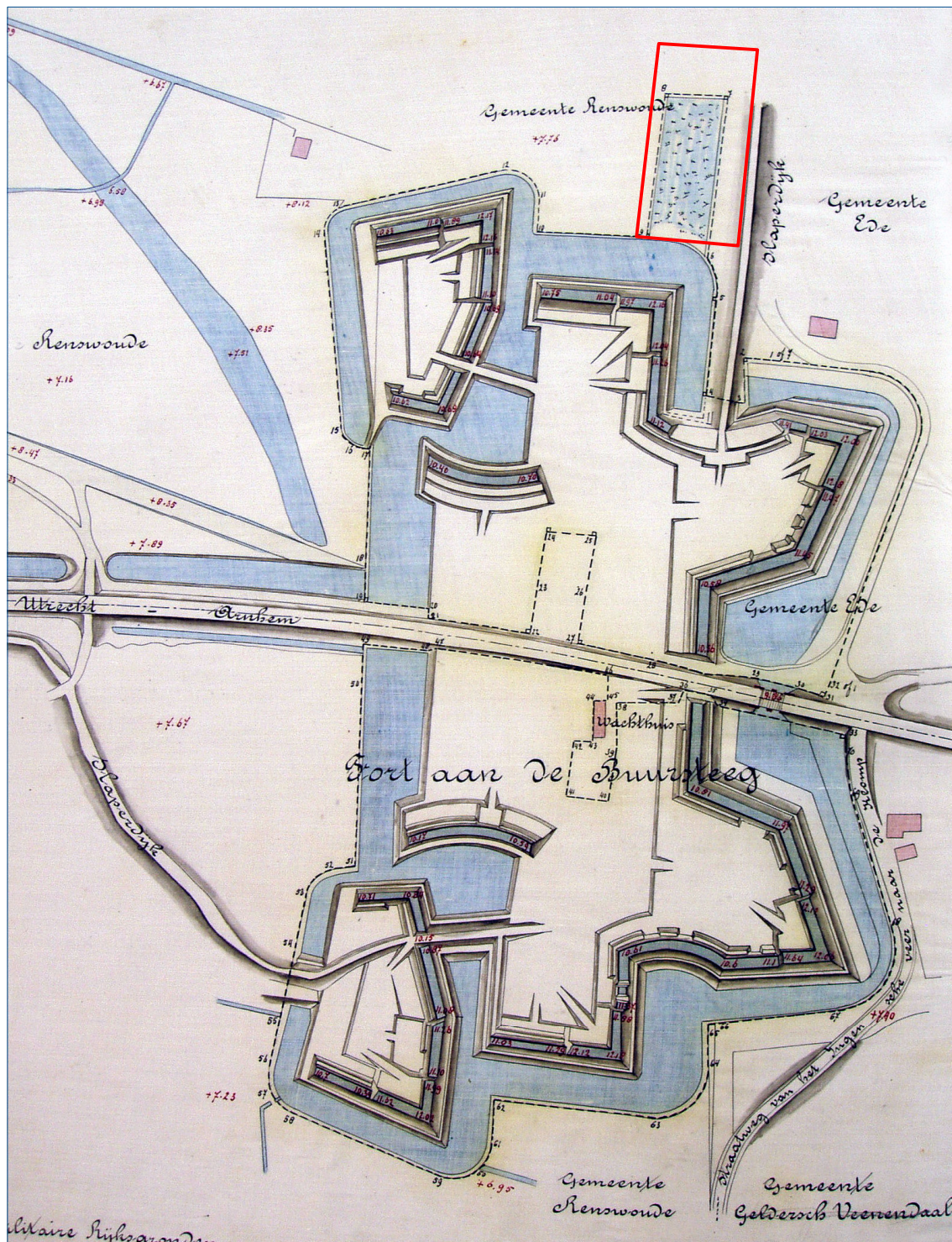
Figuur 1. Ligging van het plangebied (gearceerd) met ARCHIS-waarnemingen (rood) op de IKAW; inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Situatie nieuw (bron: Bouwkundig ontwerp- en tekenbureau Henk Schuurman Renswoude).

Figuur 3. Projectie van het plangebied (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).

Figuur 4. Het fort in 1879. In het plangebied (rode lijn) is een rechthoekige waterpartij zichtbaar (bron: collectie Bert Rietberg).

Figuur 5. Een luchtfoto uit de periode 1944-1945 met de begrenzing van het plangebied.